174142

HZ. MUHAMMED
VE
EVRENSEL MESAJI
SEMPOZYUMU

20-22 NİSAN 2007

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Mahfuz Söylemez

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Dem. No:	174142
Tas. No:	297.92 HAZ.M

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Aralık 2007

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları: 2

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Dizgi Kapak: İslâmî İlimler Dergisi
Baskı, kapak baskı, cilt: Özkan Matbaacılık
Birinci Basım: Aralık 2007

ISBN: 978-975-98073-3-7

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Yeniyol Mahallesi 1.Gazi Sok. No:9/2 ÇORUM
Web: islamiilimlerdergisi.com
Tlf: 0 364 224 81 18
e-posta: islami_ilimlerdergisi@yahoo.com

Her yazının dil ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

EHL-İ BEYT MERKEZLİ YAKLAŞIMLARDA SAHABE İMAJI: ZEYDİYYE ÖRNEĞİ

Mehmet ÜMİT*

Teşekkür ederim sayın hocam. Değerli misafirler, konuşmama başlamadan önce hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ben tebliğimde, vahyi anlama hususunda vahye doğrudan muhatap, vahyin indirildiği ortama şahit olma ayrıcalığına, Hz. Peygamber'le aynı dönemde yaşamaları bakımından onu daha sağlıklı bir şekilde anlayıp, değerlendirme imkanına sahip olan, vahyi onun gözetiminde hayatlarına aktaran Hz. Peygamber'in arkadaşları Sahabe'ye ilişkin bakış açılarını ve bu çerçevede özellikle onlara yönelik kötüleme ifade ve tutumlarına karşı tepkileri incelemeye çalışacağım. Bunu da, Şîa mezhebinin Ehl-i Sünnet'e en yakın kolu kabul edilen Zeydiyye'nin imamları olarak benimsediği ve Ehl-i Beyt'ten saygı duydukları şahısların Sahabe hakkındaki görüşleri bağlamında ele alacağım. Öncelikle tebliğimin başlığında geçen Ehl-i Beyt ve Zeydiyye kavramlarını kısaca açıklamak istiyorum.

1.Ehl-i Beyt ve Zeydiyye Kavramları

Ehl kelimesi, kişinin hanımı ve insana yakınlığı bulunan kimse, kişinin aşireti ve yakın akrabaları, nesebinin kendisinde toplandığı, aynı dini, aynı sanatı icra eden, aynı evi ve beldeyi paylaşan kimse ,[1] anlamlarına gelir.

Ehl-i Beyt ise, bir evin sakinleri, ev, hane halkı anlamına kullanılır.[2] Bu kavram, Kur'an'da üç yerde geçmekte ve bu yerlerde ev halkı, aile, eş manasında kullanılmaktadır.[3]

Ayrıca Ehl-i Beyt kavramı, Arap topluluklarında kabilenin liderliğini elinde bulunduran aileye atfedilmiş ve kabile reislerinin ailelerini ifade etmek için "el-Buyutât"[4] şeklinde çoğul olarak kullanılarak daha sonraki asırlara da in-

* Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi.

1 Ebû Abdirrahman Halil b. Ahmed el-Ferâhidî (170/786), *Kitâbu'l-Ayn*, I-VIII, thk. Mehdî el-Mahzûmî-İbrâhîm es-Samerrâî, el-Müessesetü'l-'Â'lemî li'l-Matbuât, Beyrut 1988, IV/89-90; Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya (395/1005), *Mu'cemu mekâyisi'l-luga*, I-VI, Dâru'l-Cil, Beyrut 1991, I/150-1; er-Râgıb el-Isfahânî (502/1108, *Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, İstanbul 1986, 36; Cemâlu'd-Dîn Mükerrem b. Manzûr (711/1311), *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Dâru Sâdır, Beyrut 1990, XI/28-29; Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb el-Fîruzabâdî (817/1414), *Kâmûsu'l-muhît*, thk. Mektebetu Tahkikiki't-Turâs fî Müessesetî'r-Risâle, Beyrut 1993, 1245.

2 Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, IV/89; İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luga*, I/150-1; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XI/29.

3 Hud 11/73'te Hz. İbrahim'in ailesi (eşi), ev halkı anlamında, Kasas 28/12'de aile (Hz. Musa'nın annesi) anlamında, Tathir ayeti olarak bilinen Ahzab 33/33'te ise Hz. Peygamber'in ailesi (hanımları), ev halkı anlamında kullanılır.

4 Buyûtât, zaten çoğul olan Buyût'un cem'u'l-cem'idir. Bkz. İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, II/15. Beyt'in çoğulu olan "Buyût" kelimesi, putperest Arapların ibadethaneleri için kullanılır. Şehristânî, cahiliyye dönemindeki ibadethaneleri açıklarken, putperestlerin ibadethaneleri için "Buyûtu'l-Esnâm" ve ateşperestlerin ibadethaneleri için de "Buyûtu'n-Nîrân" ifadelerini kullanır. Bkz. Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdilkerim eş-Şehristânî (548/1152), *el-Milel ve'n-nihal*, I-III, thk. Ahmed Fehmi Muhammed, Dâru's-Surûr, Beyrut 1948, III/255.

tikal etmiştir.[5] Kavrama süreç içerisinde Hz. Peygamber'in ailesi için özel bir anlam yüklenmesi sonucu da farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Özellikle bu kavram kapsamına Peygamberimizin hangi akrabalarının dahil olduğuna ilişkin tartışmalar günümüze kadar devam etmiştir.

Kelime olarak ev, hane halkı anlamına gelen *Ehl-i Beyt* kavramının ıstılahî olarak yapılan farm tanımlarından bazıları şunlardır:[6] Ehl-i Beyt:

Sadece Rasulullah'ın hanımlarıdır.

Hz. Peygamber, Hz.Ali, Hz.Fatıma, Hz.Hasan ve Hz.Hüseyin'dir.

Hz. Peygamber'in çocukları, hanımları ve Ehl-i Kisâ'dır. Yani Hz. Peygamber'in örtünün altına aldıkları: Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Huseyin.

Ehl-i Kisâ, Vâsile b. Eska', Ümmü Seleme ve Selmân-ı Fârisî'dir.

Hz. Peygamber, hanımları ve çocuklarının da dahil olduğu tiim akrabalarıdır.

Sadakanın kendilerine haram olduğu kimselerdir.

Hz. Peygamber'in timmeti veya tiim müttakî mü'minlerdir.

Şîa'ya gore ise Ehl-i Beyt, Hz.Muhammed, Hz.Ali, Hz.Fâtıma, Hz.Hasan, Hz.Hüseyin ile onun soyundan gelen imamlardır.[7]

Zeydiyye mezhebinin de farklı tanımları yapılır. Ancak genel olarak şöyle tanımlayabiliriz: Hz. Ali'nin torunu Zeyd b. Ali b. el-Huseyin (122/740)'in taraftarı olup, imâmetin Ali-Fatıma soyundan gelen, alim, cesur, zahid ve imametini ilan edip, isyan eden kişilerin hakkı olduguna inanan topluluğun mugterek adıdır.[8] Günümüzde Yemen'in kuzey bölgelerinde yaşamakta olup, nufusun yaklaşık %55'ini oluştururlar.

2.Sahabe'ye Yönelik Kotiileme Faaliyetleri

Konumuzla ilgili kavramlara bu şekilde oz olarak değindikten sonra, İslam tarihinde Sahabe'ye yönelik olumsuz bakış açılarına ilk dönemlerdeki ihtilaflardan hareketle igaret etmek istiyoruz.

5 Ignaz Goldziher-C.van Arendonk- A.S. Tritton, "Ahl Al-Bayt". *EI(2)*, New Edition. Leiden 1960: Mesela Ali b. Ebi Tâlib'ten sonra oğlu Hasan b. Ali'ye biat edildiğinde Abdullah b. el-Abbâs'ın ona tavsiyelerinden birisi, "*ehl-i buyutât ve'ş-şeref*" olan Arap aşiretleri ile iyi geqinmesi olmuştur. Bkz. Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim b. Kuteybe ed-Dineverî (276/889), *Uyûnu'l-Ahbâr*, I-N. Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kâhire 1343/1925, I/14.

6 Ehl-i Beyt kavramına ilişkin yapılan tanımlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. M. Bahauddin Varol, *Siyasallaşma Sürecinde* Ehl-i *Beyt*, Yediveren yay. , Konya 2004, 15-20: Namık Kemal Karabiber. *Ehl-i Beyt Tasavvurunun Erken Dönem Dînî*, Sosyal ve *Politik Hayattaki Yansımaları*, (Basılmamış Doktora Tezi), AÜSBE, Ankara 2007. 8-11; Galip Türcan, İmâmî Ehl-i Beyt Tanımının Dinî Temelleri", *Ma'rife*, Yıl:4, Sayı:3 Kış 2004. ss. 55-72. 56 vd. ; Mustafa Öz, "Ehl-i beyt", *DİA*, İstanbul 1997, X, 498-9.

7 Muhammed Hüseyn et-Tabatabâî, *el-Mîzân fî tefsîri'l-Kur'ân*, I-XX, Menşûrâtu Cemâatu'l-Müderrisîn min Havzati'l-Ilmiyye, Kum trz. , XVI, 310-312. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Varol, *Siyasallaşma Sürecinde Ehl-i* Beyt 15-20.

8 Sönmez Kutlu "Zeydiyye" *İslam Düşünce Ekolleri Tarihi*, Hasan Onat Editor),Ankara 2005, 128.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra karşılaşılan ilk ihtilaf, hepinizin de malumu olduğu üzere Müslümanların başına kimin geçeceği problemiydi. Bu, Hz. Ebû Bekir'in seçilmesiyle krize yol açmadan aşıldı. Ondan sonra Hz. Ömer halife oldu. Hz. Ömer'den sonra da, onun halifeyi seçmek için oluşturduğu komisyon tarafından Hz. Osman seçildi. Ancak bu seçim esnasmda, Hz. Alive Hz. Osman'in gahsmda Hâşim oğulları ve Ümeyye oğulları karşı karşıya geldi. Yine de, büyük bir krize yol açmadan bu sıkıntı da atlatıldı. Hz. Osman'in hilâfetinin ozellilde ikinci altı yılında meydana gelen rahatsızlıklar onun katledilmesiyle sonuçlandı. Peşinden Hz. Ali'nin hilafet makamına gelmesinden sonra Müslümanlar, önce Cemel vakasmda karşı karşıya geldiler. Bu savagta, bir tarafta Hz. Aişe, Talha ve Zübeyir, diğer tarafta Hz. Ali yer alıyordu. Daha sonra Hz. Ali, Sffi'de Muaviye ile, Harura ve Nehrevan'da Haricîlerle karşı karşıya geldi. Sonuçta Muslumanlardan bir kısmı katil, bir kısmı maktul konumuna düştü. Hz. Ali'nin şehit edilip, Muaviye'nin hilafete gelmesiyle Emevîler dönemi başladı. Bu geligen olaylar çerçevesinde Haricîler, Hz. Ali, Muaviye ve onların tarafında yer alanları tekfir ettiler. Emevîler de, ilk defa devlet eliyle Hz. Ali'yi hutbelerde kotiilemeye bagladdar. Bu lrotu uygulamaya, Ömer b. Abdilaziz tarafından son verildi. Hicrî birinci asrın sonlarından itibaren aşırı Şiî gruplarca da, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den sonra imam olduğunu kabul etmeyenler ve Hz. Ali'nin muhalifleri, kotulendi ve tekfir edildi. Görüldüğü üzere taraflan bu tutumlara iten amillerin başında siyasi faktörler ve Şîa için özellikle imâmet meselesi gelmektedir.

Müslüman toplumun farklı gruplannca hurmet edilen şahsiyetleri lcotiileme eylemini tanımlamak için en çok kullanılan Arapça kavramlar, sebb ve *şetm*'dir. Buna ilaveten daha az olarak *la'n*, *ta'n*, *îzâ* veya *nâle* fiili *min* edahyla birlikte kullanılır.

Kur'an'da sebb kavramı, bir ayette iki defa yer alır: "(Onların) Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki, onlar da bilmeyerek taşkınlıkla Allah'a sovmesinler! ..."[9] Burada, Müslümanlara, puta tapanlann saygı gosterdilderi putlara sövmemeleri söylenir. Dahası, Allah'a bu tarzda sebbedenlerin cehaletlerinden dolayı boyle davrandıkları ifade edilir. *Şeteme* fiili veya küfretme anlamında *şetm* kokiinden herhangi bir müştak kelime Kur'an'da yer almaz.

Bununla birlikte sebb ve *şetm* fiilleri, *Kütüb-ü Sitte* ve *Kütüb-ü* Sitte dışındaki hadis kaynaklarında geçer. Bu hadis kitapları, Peygamberi ve Sahabeyi yermenin kötü telakki edildiği ve yasaklandığı hadisler içermektedir.[10]

9 En'am 6/108.

10 Biz burada, Hadis literatüründe ***sebb*** ve *şetm* kavramlarının kullanımına işaretle yetinecek, onu incelemeyecegiz. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Lutz Wiederhold, "Blasphemy Against the Prophet Muhammad and His Companions [Sabb al-Rasûl, Sabb al-Sahâba): The Introduction of the Topic into Shâfi'î Legal Literature and Its Relevance for Legal Practice Under Mamluk Rule". *Journal of Semitic Studies*. XLII/1 Spring 1997.41 vd. Peygambere karşı kötüleme/küfretme, III./IX. yüzyıl Ispanya'sında dlnden dönme (*ridde*) olarak telakki edilir. Bkz. *Agm*, 42. dipnot: 10.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra meydana gelen olaylar sonucu gelişen Sahabe'yi kötüleme faaliyetleri, özellikle Şîa'nın imamet hususunda imam olacak kişinin nassta açıkça belirtilmesi anlayışını benimsemelerinden soma daha da artmıştır. Bu anlayışları sonucu Hz. Ali'den önce gelen ilk üç halife ve onların halifeliklerini benimseyenler rahatlıkla kötülenmiştir. Bu faaliyetler, Muslumanlar arasında çeşitli tepkilere yol açmış ve hukukî yaptırımlar uygulanmıştır. Bunlardan örnek olarak bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

Hz. Ali, Sıffîn savaşında lrendi tarafında yer alıp, Muaviye ve taraftarlarını lanetleyen Hucr b. Adiy ve arkadaşı Amr b. el-Hamık'ı bunu yapmaktan men etti.[11]

Erneviler zamanında Kûfe'de Muğire b. Şu'be ve Ziyad b. Ebî Süfyan'ın valilikleri doneminde hutbelerde Hz. Ali'nin kötülenmesine, Hucr b. Adiy karşı çıkmış, Hz. Ali'nin salih ldmselerden olduğunu ve soz konusu kötülemeyi yapanların bu fiile daha layık olduğunu ifade etmiştir.[12]

Mısır'a 237/854 yılında Kâdî olarak atanan Hâris b. Miskîn, Hz. Aişe'yi kötüleyen birine had cezası uygulamıştır.[13]

VII./XIV. yüzyılda Şâfiî ekolune mensup ve Şam'ın ileri gelen hukukçuları, Hz. Ebii Bekir, Ömer, Osman ve diğer Sahabîlerin Hz. Peygamber'in soyunun hakkını gasp ettiklerini ileri sürerek onları kotiileyen Rafizi bir şahsı birkaç defa bu fiilinden tovbe etmeye davet ettiler, ancak kabul etmeyince onun idamına hükmettiler.[14]

Bu örnekleri daha da artırabiliriz. Ancak fazla uzatmamak için bu kadarla yetinip, esas konumuz olan Zeydiyye'nin Sahabe hakkındaki görüşlerini verip, bir degerlendirmede bulunmak istiyoruz.

3.Zeydiyye'nin Sahabe Hakkındaki Görüşleri

Zeydi grupların Sahabe hakkındaki görüşleri öz olarak şöyledır.

Hz.Ali'nin, Hz. Peygamber'den sonra imam olduğu, açıkça ismen ifade edilmese de niteliklerine işaret edilerek belirtildiği, imâmetin onun ve oğulları Hasan ve Hüseyin'in hakkı olduğu anlayışını benimseyen Ebii Çârud'u liderleri kabul eden Cârudiyye fırkası, Hz. Ali'den once gelen halifeleri ve onların

11 Nasr b. Muzâhim el-Minkârî (212/827), *Vak'atu Sıffîn*, nşr. Abdüsselâm M. Hârun, el-Müessesetü'l-Arabiyyetü'l-Hadise, Kâhire 1382, 103; ibn A'sem, *Kitâbu'l-Fütûh*, Haydarabâd 1968, II, 448: Ebû Hanife Ahmed b. Dâvud ed-Dineven (282/895), *Kitâbu Ahbâri't-tıval*, thk. Abdu'l-Mun'im Âmir, Mektebetü'l-Müsennâ, Bağdat trz. , 165; Hasan Onat, *Emeviler Deuri Şîî Hareketleri ve Günümüz Şîîliği*, TDV yayınları, Ankara 1993, 45-6.

12 Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. Onat, *Emeuiler Deuri Şîî Harelcetleri*. 43 vd.

13 Ebû Omer Muhammed b. Yusuf el-Kindî (350/961), *Kitâbu vulâtı Mısr*, Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrut 1987.355: Wiederhold,'Blasphemy Against the Prophet Muhammad and His Companions". 44.

14 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Wiederhold. "Blasphemy Against the Prophet Muhammad and His Companions: 47 vd.

taraftarlarını açıkça kötüler ve onlan fasıklıkla niteler.[15] Sabâh b. el-Kâsım taraftarları olan Sabâhiyye, Hz. Ali'den once gelen halifeleri tekfir ederler.[16]

Hz. Ali'yi Sahabe'nin en üstünü olarak kabul etmelde birlikte ondan once gelen Şeyheynin hilafetlerini mefdûlün imâmeti anlayışları çerçevesinde benimseyen Butriyye-Salihiyye fırkası, Şeyheyn ve onları desteldeyenler hakkında olumsuz bir şey söylemezler. Bu gruba yakın görüşler benimseyen Süleymâniyye, Hz. Osman'ı tekfir ederek onlardan ayrılır.[17]

Zeydi fırkaları içinde Sahabeyi kotiileme, dil uzatma hususunda Cârudiyye'den daha ileri gideni yoktur. Diğer fırkalar, Sahabe'yi küfür ve fıskla nitelemezler. Sadece nasslara muhalefette hata ettiklerine inanırlar.[18] Şîa'nın diğer gruplarında olduğu gibi Zeydiyye ve alt kollarının Sahabe hakkındaki görüşlerinde belirleyici olan faktörlerin başında da onların imâmet anlayışları gelir.

Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir sure sonra başlayan Şîa ve diğer grupların Sahabe'yi kotiileme tutumu, zamanla oyle ciddi boyutlara ulaştı ki ona karşın, bu tutumun yanlışlığına ve kötülenen Sahabîlerin faziletlerine ilişkin kitap ve makaleler yazıldı.[19] Bunlardan biri de, söz konusu kötülemenin en çok yapıldığı Şîa mezhebinin ilk ayrılan kolu olan Zeydiyye'ye mensup,[20] Yah-

15 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedin an sebbi Sahabe*, 92 vd. Aynca bkz. Nâşî el-Ekber (293/906), *Mesâilu'l-imâme ve muktetefât mine'l-kitâbi'l-evsât fi'l-makâlât*, thk. Joseph *van* Ess. Beyrut 1971. 42-3; Kummî/Nevbahtî, *Şîî Fırkalar Kitâbu'l-Makâlât ve'l-firak-Fıraku'ş-Şîa*, çev. Hasan Onat, Sabri Hizmetli Sönmez Kutlu, Ramazan Şimşek, *Ankara* 2004. 92-3; Ebu'l-Hasan el-Eş'arî (324/936), *Makâlâtu'l-İslâmiyyîn ve'htilâfu'l-musallîn, thk*. Helmutt Rittter, Franz Stetner Verlag. Wiesbaden 1980. 66-67: Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, I. 255.

16 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedin an sebbi Sahabe*, 96-7.

17 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 96. Ayrıca bkz. Nâşî el-Ekber (293/906), *Mesâilu'l-imâme*, 43-5; Eş'arî (324/936), *Makâlâtu'l-İslâmiyyîn*, 68-9. Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, I, 259-264. Şehristânî (I. 259). Süleyman'ın Talha, Zübeyir ve Aişe'yi de Hz. Ali'ye karşı savaşmalarından dolayı tekfir ettiğini, Sâlihiyye'nin ise (I, 262), Hz. Osman hakkında tevakkuf ettiğini nakleder.

18 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*. 347.

19 Bunlardan bazıları şunlardır:Kâdî Ebii Bekr b. el-Arabi (543/1148), *el-Avâsım mine'l-kavâsım fi tahkîki mevâkıfi's-Sahâbe*, thk. Muhibbuddin el-Hatii. Dâru'l-Beşâir, Dımeşk 1412; Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed b. Abdulhalım b. Teymiyye (728/1328), *Fetvâ fi hükmi sebbi Sahâbe*. Kâhire 1982: Takıyyuddîn Ali b. Abdulkâfî ee-Subki (755/1354), *es-Seyfu'l-maslûl alâ men Sebbe'r-Rasûl*, Yazma, Millet Ktb. . Feyzullah Efendi Bölümü, Kyt No: 19349. Tsf. No: 297.9. Vr. 45-170: Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemi (973/1566), *es-Savâiku'l-muhrika alâ ehli'r-Rafdi ve'd-dalâli ve'z-Zendeka*, thk. Abdurrahman b. Abdullah et-Türki-Kâmil Muhammed Harrâd, Beyrut 1997: Yusuf b. İsmâil Nebhânî (1350/1932), *el-Esâlibu'l-bedîa fi fadli's-Sahâbe ve ilmâi'ş-Şîa*, İstanbul 1984; Gulam Gavs Hezeravi, *ez-Zebbu ani's-Sahâbe*, İstanbul 1984. Aynca Ebu'l-Meâlî el-Cüveynî'nin, Zeydiyye'ye mensup oldugu ifade edilen birinin Sahabeyi kotiilemestne yönelik eleştirileri ve buna cevaplar için bkz. İbn Ebi'l-Hadîd (656/1285), *Şerhu nehci'l-belâğa*, I-XX, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, yy 1387/1967, XX, 10-35.

20 Zeydîler arasında Sahabe'yle ilgili olumlu görüşlere sahip olanlar olduğu gibi onları kötüleyen kimseler de vardır. Aslında bu tutumları, onların imâmet anlayışlarıyla irtibatlıdır. Ancak burada biz. Zeydiyye ve gruplarının Sahabe'ye yönelik görüşlerine temas etmeyeceğiz. Bu konuda bkz. Yahya b. Hamza el-Hüseynî (ö. 747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedinan sebbi Sahabe*. Meahâ İrşâdu zevi'l-fiten li ib'âdi Gulâti'r-Ravâfid mine'[-Yemen,te'lîfu Ebi Abdırrahman Mukbil b. Hâdî el-Vâdîî, Mektebetü't-Tev'ıyyeti'l-İslâmiyye, Dâru'l-Hadîs bi Dımâc, I. Baskı, Kâhire, 1409: Etan Kohlberg. 'Some Zaydî Views on the Companions of the Prophet". 92 vd.

ya b. Hamza el-Hüseynî (ö. 747/1346)'nin yazdığı, *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabeti seyyidi'l-mürselîn*, (SahebeyeSebbeden Saldırganlara Engel olan Risale)adh eseridir. Dolayısıyla EN-i Beyt'in (imamet)hakkını savunmak adına soz konusu faaliyetlere girigenlere Şîa'dan (Zeydiyye'den) biri tarafindan reddiye tarzında bir eser yazılması manidardır. Yazar burada, Zeydiyye'nin imamlan ve htirmet ettiği Ehl-i Beyt mensuplanmn Sahabe'yi kötüleme eylemine karşı çıkıp, tutumlarını açıkça ortaya koyduklarını kaydeder ve örnekler verir. Bu eser bize, yaşadığı dönemde, Sahabeyi kötüleme faaliyetlerinin Yahya b. Hamza'nın böyle bir eser yazmasına gerek duyacak kadar ileri boyutlara ulaştığını gosterir. Biz Şîa'nın Ehl-i Beyt tanımı kapsamına giren Ehl-i Beyt mensuplarının, söz konusu kötüleme faaliyetlerine karşı tutumlanm bu eser çerçevesinde inceleyecegiz.

4.Ehl-i Beyt Mensuplarının Sahabe'yi Kötüleme Faaliyetlerine Karşı Tutumları

Yahya b. Hamza eserinde Hz. Ali'den başlayarak kendi dönemine kadar Zeydîler tarafından imamlan kabul edilen şahısların görüşlerini verir. Biz burada söz konusu rivayetlerin tamamını vermeyeceğiz. Ancak fikir vermesi bakımından onların bir kısmını aktaracağız. Soz konusu rivayetlerin büyük bir kısmı özellikle ilk iki halife üzerinde yoğunlaşır. Zira kötülenenlerin başında onlar gelir.

Bu bağlamda Suveyd b. Gafele, Hz. Ali'den şu bilgileri aktarır: Suveyd, Ebû Bekir ve Ömer'i kötüleyen bir toplulukla karşılaştığını, sonra Emîrü'l-Mü'minînin yanına vanp, soz konusu olayı anlattıktan soma ona, soz konusu şahısların Ebfi Bekir ve Ömer hakkında kin besledikleri gibi kendisinin de besleyip beslemediğini sorar. Bunun üzerine Hz, Ali, onlar hakkında iyi ve güzel duygulardan başka bir şey beslemekten Allah'a sığındığını, onların Rasulullah'ın kardeşleri, arkadaşları olduğunu söylediğini, sonra yerinden firlayıp, minbere çıkarak şöyle dediğini nakleder: "İnsanlara ne oluyor ki, Kureyg'in efendileri olan bu iki kişi haklunda benim ondan uzak olduğum şeyleri söylüyorlar. ... Allah'a yemin olsun ki, onlara sadece mü'min olan muhabbet besler, fâcir olan düşmanlık eder. Onlar Rasulullah ile sidk ve vefa üzere arkadaşlık ettiler. Rasulullah onlan çokça ovdu, onlara muhalefet edenleri tehdit etti."[21]

Hz. Hasan'm, Rasûlullah'ın Ebfi Bekir'e insanlara namaz kıldırmasını emrettiğini ifade ettikten sonra, "Rasulullah'ın dinimiz için ran olduğundan biz de dünyamız için razıyız", dediği nakledilir.[22]

Cafer Sâdık'ın, babası kanalıyla dedesi Hz. Ali'den gu bilgiyi nakletmesi de onun Şeyheyne bakış açısını gosterir: Kureyg'ten bir adam Emîrü'l-mü'minîn'in

21 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 125.
22 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 126.

yanına geldi ve dedi ki: "Senin, 'Allah'ım Hulefâ-i Râşidîni salih kıldığın şeyle bizi de salih kıl', dediğini duydum, bu hulefâ-i Râşidîn kimlerdir?" Hz. Ali, bununla, Ebû Bekir ve Ömer'i kastettiğini, o ikisinin, hidayet imamları, İslam'ın ileri gelenleri, Kureyş'in önde gelen, Rasulullah'tan sonra uyulacak iki kişisi olduğunu, kim onları rehber edinir ve izlerinden giderse Sırat-ı Müstakim'de olacağını ifade etti.[23]

Hz. Ali'ye Ömer ve Ebû Bekir hakkında sorulunca o, Ömer'in Allah'a karşı samimi olduğunu ve Ebû Bekir'in de göz yaşları içinde Allah'a yönelen ve çokça tövbe eden birisi olduğunu söyledi.[24]

Ca'fer Sâdık, Hz. Ömer katledildiğinde ve kefenlenirken Hz. Ali'nin onun hakkında, "en sevgililerden biri Allah'la buluşmak için yola çıktı" dediğini nakleder.[25]

Ölüm vakti yaklaştığında Hz. Ali'ye, birini vasiyet edip-etmeyeceğini sordular. O, şöyle dedi: "Rasulullah'ın vasiyet etmediği yerde ben mi edeyim. Şayet Allah insanların iyiliğini isterse, daha önce Nebî'den sonra Ebû Bekir'de birleştirdiği gibi en hayırlılarında onları birleştirir."[26]

Daha sonra Yahya b. Hamza, Hz. Ali'nin çocuklarının Sahabe ve özellikle Şeyheyn hakkındaki görüşlerini aktarır:

"Onlar, Ebû Bekir ve Ömer hakkında övgü ve güzel şeyler dışında bir şey söylemezler. Hz. Hasan ve Hüseyin, babaları gibi onlar hakkında dostluk ve güzel şeyler söylerler. Onlardan ta'n, küfr, fisk, sebbe yönelik bir şey nakledilmez."[27]

Bu çerçevede Ali b. Hüseyin, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'i yüceltir haklarını itiraf eder, dostluk gösterirdi. Zeyd b. Ali, babasının şeyheynden teberri ettiğini söyleyenin yalan söylediğini ve böyle bir şeyin olmadığını ifade eder.[28]

Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd b. Ali, Şeyheyne çok muhabbet besler ve dostluk gösterir, onlara sebbetmekten yasaklardı. Zeyd b. Ali, Kûfe halkıyla biatleşirken onları kendisine yardıma çağırdığında onlar, Zeyd'e Sahabe'den teberrî edene dek kendisine biat edip, yardım etmeyeceklerini söylediler. Bunun üzerine Zeyd; "O ikisinden nasıl teberrî ederim, onlar, dedemin sıhrî akrabaları, arkadaşlarıdır" dedi. Yani Hz. Peygamber, Şeyheynin kızları Aişe ve Hafsa ile evliydi. Zeyd b. Ali, o ikisinden teberrîyi reddedince taraftarlarından önemli bir kısmı Zeyd'i terk ettiler ve bundan dolayı Ravâfid olarak isimlendirildiler.

23 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 126.
24 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 126.
25 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 126.
26 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 126.
27 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 132-141.
28 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 151.

Zeyd'in, bu iki Sahabîye rahmet dilediği rivayet edilir.[29] Aynca onun, Ebii Bekir ve Ömer'i terk eden Râfıza'dan tebem ettiği nakledilir.[30]

Abdullah b. Hasan ve çocukları, Muhammed b. Abdillah en-Nefsü'z-Zekiyye, İbrâhîm ve Yahyâ b. Abdillah, Şeyheynden tebem etmediler; aksine ataları gibi onları da hayırla andılar. Onlardan bu hususta, tekfir, tefsîk, lanetleme ve sebbe dair hiçbir soz çıkmadı.

Yahya b. Hamza, bu şahsiyetlerin Sahabe hakkında kotu bir ifade kullanmamasını Mu'tezile'nin soz konusu şahsiyetlere ilişkin konumlarıyla şöyle temellendirir: Soz konusu Ehl-i Beyt mensuplarının imâmetini, zamanlarındaki Mu'tezile'nin ileri gelenleri ifade etmişti. Şayet bu EM-i Beyt mensuplarından Sahabe'nin küfür ve fıskla ithamına dair bir şey zuhur etseydi, Mu'tezile'nin söz konusu ileri gelenleri onların imametini benimsemezdi.[31] Çünkü onlar Sahabe'nin imametine inanıyordu. Sahabe'nin lanetlenmesi, fisk ve küfürle ithamı, Mu'tezile indinde imamet bir yana adalet niteliğini bile ortadan kaldırır. Bu görüş, Bağdat Mu'tezilesi'nin görüşüdür. Onlar, Zeydi imamlarla iftihar ederler. Şayet bu Zeydi imamlar, Sahabe'nin fasık ve kafir olduğuna inansaydılar, bu Mu'tezilîler onlara biat etmez ve imametlerini benimsemezlerdi.[32]

Yahya b. Hamza sonra Cafer Sâdık ve Kâsım Ressi'nin görüşleriyle devam eder; Cafer Sâdık'ın, Şeyheyne çok sevgi duyduğunu, onlara rahmet dilediğini, kendisinin anne tarafından Kâsım b. Muhammed b. Ebi Bekir'in kızı Ümmü

29 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 153. Aynca bkz. Ahmed b. Yahya b. Câbir Belâzürî (279/892), *Ensâbu'l-eşrâf*, I-XIII, thk. Siiheyl Zekkâr-Riyad Ziriklî, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1996, III, 436; Ebii Cafer Muhammedb. Cerîr et-Taberî (310/922), *Târihu't-Taberî: Târîhu'r-rusul ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Kâhire trz. , VII, 180-1: Mutahhar b. Tâhir el-Makdisi (355/966), *el-Bed ve't-târîh*, I-VI, Dâru Sâdır, Beyrut trz. , VI, 50. Zeyd b. Alfnin ilk dört halife hakkındaki görüşü için bkz. Zeyd b. Ali b. el-Hiiseyln b. All b. Ebi Tâlib (122/740), *Mecmuu kütübi ve resâili'l-İmâm Zeyd b. Ali b. el-Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib*, cem ve thk. İbrâhîm Yahyâ ed-Dersi el-Hamzî, Menşûrât Merkezi Ehli'l-Beyti li'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye. Sa'de. Yemen. 1422/2001, 251-252.

30 İmâduddîn Ebu'l-Hasan Kâdî Abdulcebbâr b. Ahmed (415/1020), *Fadlu'l-i'tizal ve tabakâtu'l-Mu'tezile*. thk. Fuad Seyyid, Dâru't-Tunûsiyye li'n-Neşr, Tunus 1974. 228: Şerefuddîn el-Huseyin b. Ahmed b. el-Huseyin b. Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Suleyman b. Salih es-Siyağî el-Haymi es-San'ânî, *Kitâbu'r-Ravdı'n-Nadîr şerhu mecmû'l-fıkhı'l-kebîr*, Dâru'l-Cîl, Beyrut trz., 51-2 .

31 Burada muhtemelen yazar, Zeydive Mu'tezilî kaynaklarda geçen İbrâhîm b. Abdillah'la birlikte ban ilk Mu'tezilîlerin ayaklanması (Bkz. Ebü'l-Ferec el-İsfehânî, *Mekâtilu't-Tâlibiyyîn*, thk. Seyyid Ahmed Sakr, Beyrut 1987. 318; Ebii Tâlib Nâtık bfl-Hakk. *el-İfâde fî târihi eimmeti'z-Zeydiyye*. th. M Yahya Salim Azzân, San'a 1996, 84-5; Ebu'l-Kâsım el-Belhî, *Babu zikri'l-Mu'tezile*, thk. Fuad Seyyid, Dâru't-Tunûsiyye li'n-Neşr, Tunus 1974 117-9.) ve Bişr b. el-Mu'temir'in Yahyâ b. Abdillah'ın dâileri arasında zikredilmesi [Bkz. Ahmed b. Sehl er-Râzî, *Ahbâru Fah*, 197-8, 71-2, 74-6; Eba'l-Ferec el-İsfehânî, *Mekâtilu't-Tâlibiyyîn*, 394. 404-5; Ebü'l-Abbas el-Hasenî, *min Kitâbi'l-Mesâbîh*, thk. Wilferd Madelung. (*Ahbâru eimmeti'z-Zeydiyye fî Taberistân ve Deylemân ve Gîlân* içerisinde, 54-75) Beyrut 1987, 55-6; Nâtık bfl-Hakk. *el-İfâde*, 99.1 hususlarını îmâ eder.

32 Yahya b. Hamza (747/1346). *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 162-175. Mu'tezile'nin soz konusu şahısları imam olarak benimsemesinin tarihî gerçekliğinin olup-olmamasından ziyade burada önemli olan, yazarımızın tezini desteklemek için boyle bir argüman kullanma yoluna gitmesidir.

Ferve ve onun annesi Abdurrahman b. Ebî Bekr'in kızı yönünden Ebû Bekir'e iki defa akraba olduğunu ifade ettiği nakledilir.[33]

Zeydiyye'nin mezhep usûlünü ilk defa sistematize eden Kâsım b. İbrâhîm er-Ressî (246/860)'ye Hz. Ebû Bekir ve Ömer hakkında sorulduğunda "Onlar bir ümmetti gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız size aittir..."[34] ayetini okudu. Yahya b. Hamza bunun, ta'nı terk ettiğine, onların durumlarını Allah'a bıraktığına, bunun daha selametli bir yol olduğuna işaret ettiğini, Kâsım'ın, o ikisinin icraatlarını reddedip, gücendiğini ancak Râfıza'nın dediğini söyleyip, aşırıya gitmediğini ve bunun, sebbi ve kötülemeyi terk etmek anlamına geldiğini ifade eder.[35]

en-Nâsır li'l-Hakk, Ebû Bekir ve Ömer hakkında (onlardan) yazdırırken onlar hakkında *Radıyallahu anhu* dedi. İmla eden/yazan, bu ifadeyi yazmaktan kaçındı. Bunun üzerine en-Nâsır li'l-Hakk, onu azarladı ve niçin onlar için *Radıyallahu anhu* yazmadığını sordu. Sonra böyle bir ilmin ancak onlar ve onlar gibilerden nakledileceğini söyledi. Ayrıca İmâm Nâsır'ın *el-İmâme* isimli eserinin son bölümlerinden birinde "Allah'ın Hz. Ali'den sonra en faziletli kıldığı Ebû Bekir'i kabul etmemek için insanların dile getirdikleri itirazlarla Ebû Bekir'i nitelemem. Ben onun, kendinden sonra Müslüman olanlara göre İslam'daki kıdemini, sohbetini ve hakkını bilirim ve benim ona muhabbetim var" dediği nakledilir.[36]

Hasan b. Zeyd, Muhammed b. Zeyd ve onlar dışındaki Hasan evladı, Sahabe'yi, yüceltme, makamlarını yükseltme, onlar hakkında iyi ve güzel şeyler söyleme tavrı içindedirler. Bu şahıslardan onlar hakkında kötüleme ve bunun dışında kubhu çağrıştıran hiçbir şey nakledilmez.[37]

Hz. Hasan soyundan el-İmâm el-Muvaffak Billah Ebî Abdillah el-Hüseyn b. İsmâîl el-Cürcânî, Hz. Ali'nin imâmetine delalet eden söz konusu nassları inkar edenin fıskla itham edilip edilmeyeceği sorusuna karşılık, bu şahsın, kafir ve fâsık olmaksızın hata/yanlış yapmış olduğunubelirtir ve "Şayet fâsık olsaydı, Hz. Ali onları dost edinip, onlar hakkında güzel şeyler söylemezdi", der.[38]

Yukarıda bazıları aktarılan rivayetler çerçevesinde Yahya b. Hamza Ehl-i Beyt arasında Sahabeyi küfür ve fıskla nitelememe hususunda şu iki temel yaklaşımın benimsendiğini ifade eder:

33 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 176.
34 Bakara 2/134, 141.
35 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 179. Bununla birlikte Kâsım Ressî'nin Hz. Eb'u Bekir ve Ömer'in imametini kabul ettiği ifade edilir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Binyamin Abrahamov, "Kâsım b. İbrâhîm'in İmâmet Teorisi", Çev. Mehmet Ümit, *GÜÇİF*, c. IV, S. 7-8, s. 157-8, Dipnot: 6.
36 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 181-2.
37 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 182.
38 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 184.

Birinci Yaklaşım: Sahabe hakkında rahmet dileme ve razı olma tavrı gösterenlerdir. Bu görüş, Hz. Ali, Zeyd b. Ali, Cafer Sâdık, en-Nâsır li'l-Hakk, Seyyid Müeyyed Billah ve diğerleri tarafından benimsenir. Bu görüşü benimseyenlere göre, Sahabenin Müslüman olmaları ve imanları hususunda şüphe yoktur. Onlar nasslara muhalefet konusunda bir hata yapmışlardır. Ancak bu hatanın küfür ve fıska yol açacağına dair bir delalet ve burhan yoktur.[39]

Bu görüş, şöyle temellendirilir: Masiyetlerin üç türü vardır:

Birincisi; Şeriatın büyük olduğuna delalet ettiği masiyetlerdir. Bunlar, failine hadlerin gerekli olduğu masiyetlerdir.

İkincisi; Şeriatın küçük olduğuna delalet ettiği masiyetlerdir. Bunlar küfrü gerektirmez.

Üçüncüsü; Şeriatta, hakkında büyük mü küçük mü olduğuna dair bir hükmün yer almadığı masiyetlerdir. Bu tür masiyetlerin hata/yanlış olduğuna hükmedilir, ancak küfür ve fısk olduğuna hükmedilmez. Sonra bu masiyetleri işleyenle dostluk ilişkisi kesilmez, usûluddîn ve İslam konusunda ona eksiklik isnat edilmez. Aksine hata/yanlış yapmış olmasına rağmen onunla dostluk vaciptir.[40]

Bu birinci yaklaşımı benimseyenler, Sahabe'nin hatasını, en son zikredilen üçüncü hata türünden kabul ederler.

İkinci Yaklaşım: Bu, tardiye (radıyallahu anhu deme) ve rahmet dileme hususunda tevakkuf etmekle/çekimser kalmakla birlikte, tekfir ve fıskla itham etmekten yasaklayanlardır. Bu, el-Kâsım er-Ressî, el-Hâdî ile'l-Hakk, ve onların çocuklarının görüşüdür. İmam Mansûr Billah bu görüşleriyle ilgili gerekçeyi şöyle açıklar: Şeyheyn, hata yaptıklarında ve onların ismetlerine delalet eden bir delil olmadığında onların hatalarının büyük veya küçük olması mümkündür. Bu görüşü benimseyenler, hatanın/yanlışın büyük olması ihtimalinden dolayı *tardiye* konusunda tevakkuf görüşünü savunurlar.[41]

Yahya b. Hamza, bu şekilde, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve çocuklarının Sahabe'ye muhabbet ve dostluğun söz konusu olduğunu, Ehl-i Beyt'ten hiç kimsenin şeyheyn hakkında küfür ve fısk nitelemesinde bulunmadığını ortaya koymaya çalışır. Yukarıda bir kısmı verilen rivayetleri de şu iki maksatla aktarır:

39 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 185. Yazar, kendisinin benimsediği yaklaşımın da, bu ilk yaklaşım olduğunu burada ifade eder.

40 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 185.

41 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 186-190. Burada Yahya b. Hamza, bu tutumdan daha uygunun, Sahabenin, Allah'a, Rasulüne, ahiret gününe imanlarını, itikad ve dinlerinin sıhhatini kesin olarak söyleme olduğunu, çünkü asıl olanın iman olup, onun, ancak fısk ve küfrüne delalet eden bir delille gideceğini ifade eder.

Birincisi: Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'in geçmiş ileri gelenlerinin ve orta yolu benimseyenlerinin, Sahabe'den herhangi birini fisk ve küfür ile itham etmediğinin, Sahabenin muhalefetinin onlarla dostluk ve iyi ilişkileri kesmelerine yol açmadığının bilinmesidir.

İkincisi: Sahabe'den birinin hata ve günahı böyle büyük bile olsa, bu kimse küfürle ve fiskla itham edilemez. Aksine onu bu şekilde itham eden kimse, küfür ve fiskla nitelenir.[42]

Sonra Yahya b. Hamza, Zeydiyye mensuplarından Sahabe arasında olumsuz tavır benimseyenlerle Zeydî imamları arasında ayrım yapar. Zeydîlerden Sahabe hakkında olumsuz görüş benimseyenler olmasına rağmen Zeydî imamlar arasında bu tavrı benimseyenlerin olmadığını ifade eder. Zeydî imamların olumsuz tavır takınma şeklinde anlaşılabilecek sözlerine de açıklık getirmeye çalışır. Bu çerçevede Mansur Billah Abdullah b. Hamza'nın; 'Gerçekte Zeydiyye Cârudiyye'dir. Zeyd b. Ali zamanında Cârudî olmayan Zeydî yoktur (her Zeydî Cârudî'dir)' sözünü nakleder. Bu sözden maksadın, Abdullah b. Hamza ve önceki imamların Cârudiyye'ye tabi olduklarını söylemek olmayıp, Zeyd'den sonra gelen imamların Zeyd'in imametinin nassla sabit olduğunu kabul ettiklerini belirtmek olduğunu, yoksa Sahabe'yi küfür ve fiskla suçlama hususunda Ebû Cârud'a muvafakat ettiklerini kastetmediğini ifade eder.[43] Sonra bunu, şayet biri diğerine tabi olacaksa taraftarın imama uyması gerektiğini aksinin ise çelişki olacağını söyleyerek açıklar.

Ayrıca Yahya b. Hazma, Rasulullah'tan sonra imamın Hz. Ali olduğunu benimsemekle birlikte Hz. Peygamber'den sonra idareye gelen üç kişi hakkında hüsnü zan besleyen, ilk üç Halifenin hata ve galat yoluyla bunu yaptıklarına, onların hadis ve Kur'an'da varid olanlar dolayısıyla cennete gireceklerine inanan kimsenin durumunu inceler.[44] Bu kimse ve anlayışıyla ilgili olarak şunları söyler:

İmâmet, içtihat meselelerinden değildir. Rasulullah'tan sonra imam, Ali b. Ebî Tâlib'tir ve onun imametine delalet kat'îdir. Yahya b. Hamza'ya göre imâmet hususunda muhalefet eden Sahabe hata/yanlış yapmıştır. Bununla birlikte Sahabe'nin bu kat'î nasslara muhalefetleri hususunda bize düşen onlar hakkında hüsn-ü zandır. Çünkü bu nassların delaleti nazâridir/araştırmayı gerektirir. Muğlaklık içerdiğinden dikkati gerektirir.[45] Bu nedenle onları

42 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 184. Ayrıca burada, Müeyyed Billah'ın "Şayet Şeyheyn hakkında birinin küfür ve fisk iddiasında bulunduğu söylenirse ondan, imamlarımızdan Şeyheynden teberrî eden birini göstermesi istenilir" dediğini nakleder.

43 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 190-192.

44 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzie li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 196-197. Yahya burada, kendi döneminde Zeydilerden bazılarının böyle bir anlayışı ve onu benimseyeni reddettiklerini belirtir.

45 Aslında burada Yahya b. Hamza, Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ali'nin imâmeti anlayışıyla Sahabe'nin bilinen tutumunu uzlaştırma hususunda zorlanmaktadır. Zira aynı yerde bir defa-

Hz. Ali'nin önüne geçirmeleri Allah'a karşı gelmek (saygısızlık) değildir. Ayrıca onların hataları büyük değildir. Çünkü delalet, muhalefetin küfür veya fısk olduğuna delalet etmez.

Kur'an'da ve hadislerde, faziletlerine, tezkiyelerine işaret eden şeyler, dine ve Resule yardım etmeleri, başkalarını kendi nefislerine tercih etmeleri (îsâr özellikleri) gibi hususların tümü, Sahabe'nin kurtuluşlarına ve Cennetlik olduklarına delalet eder.[46]

Daha sonra Yahya b. Hamza, Sahabe hakkında iyi düşünmek mi (hüsnü zan mı) yoksa sebb, ta'n ve kötüleme tutumu mu daha uygundur? sorusunu sorar. Bunu Sahabe hakkında hüsn-ü niyetin esas olduğunu belirterek, "Ağacın altında sana biat edenlerden Allah razı oldu." ve başka ayetleri hatırlatarak, Allah'ın ve Resulünün razı olduklarından biz de razı oluruz, şeklinde cevaplar. Kendi imamlarının da bu anlayışta olduğunu ifade eder. Ayrıca sebb ve kötülemede bulunanın helaka düşmesinin, hüsnü zan edenden daha muhtemel olduğunu söyler.[47]

Sonuç

Zeydî yazarlar, Hz. Muhammed'in hayatında sahabenin İslam'a bağlılık ve sadakatle hizmet ettiklerinde mutabıktırlar. Aynı zamanda onlar, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in meşru halefi olduğu anlayışını sürdürdüler. Onlar, imamet anlayışları çerçevesinde, Hz. Ali'nin Hz. Peygamberin meşru halefi olmasıyla Ali'yi değil de Ebû Bekir'i seçen Sahabenin tutumunu uzlaştırmada sıkıntı çektiler. Bunu da, Yahya b. Hamza örneğinde görüldüğü gibi, Zeydî fırkalarla Ehl-i Beyt mensuplarının Sahabe hakkında tutumlarının farklılığına işaret ederek aşmaya çalıştılar. Zira Zeydî fırkalar arasında Cârudiyye gibi Sahabe hakkında açıkça tekfir ithamını yapan gruplar vardı. Yahya b. Hamza, Zeydî gruplar ve şahıslar arasında bu tür aşırı fikirlere sahip olanlar olmasına rağmen Ehl-i Beyt mensubu Zeydî imamlar arasında bu olumsuz tutumu benimseyen kimsenin olmadığını, tabi olunması, görüşü esas alınması gereken biri varsa onun da imam olması gerektiğini ifade eder. Ayrıca Sahabeyi hayırla anmanın onlar hakkında kötü sözler söylemekten daha sâlim bir yol olduğunu ve Sahabe hakkında olumsuz tutum takınanın akıbetinin kötü olmasının onları hayırla yad edenden daha muhtemel olduğunu belirtir.

sında Hz. Ali'nin imâmetine delâletin kesin olduğunu, diğer defasında ise araştırmayı gerektirdiğini ifade eder.

46 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzıe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 197-204. Ayrıca burada Yahya b. Hamza, Sahabe hakkında kendi belirttiği anlayışı benimseyen kimselerin arkasında namaz kılmayanları eleştirir ve Hz. Peygamberin , "Lâ ilahe illallah diyen her iyi ve günahkar kimsenin arkasında namaz kılın" dediğini belirtir.

47 Yahya b. Hamza (747/1346). *Risale Vâzıe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 215-218.